

DIALOG
PONAD
KULTURAMI

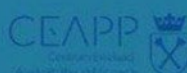
"DIALOG PONAD KULTURAMI"

MODEL MIĘDZYKULTUROWEJ MEDIACJI RODZINNEJ
W SYTUACJI TRANSGRANICZNEGO PORWANIA RODZICIELSKIEGO.

Małgorzata Chachaj

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Sfinansowano w ramach projektu „Inkubator Włączenia Społecznego” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020

INFORMACJE WSTĘPNE

Poniższe opracowanie powstało w ramach projektu „*Dialog ponad kulturami – Model Międzykulturowej Mediacji Transgranicznej w sytuacji porwania rodzicielskiego*” i stanowi podsumowanie wniosków i rekomendacji mediatorów i uczestników mediacji przeprowadzonych w ramach fazy testowania Modelu, uzupełnionych o dobre praktyki proponowane przez ośrodki zajmujące się mediacją międzykulturową z Wielkiej Brytanii oraz z Niemiec.

Filmy edukacyjne z obszaru prawa, psychologii, mediacji i komunikacji międzykulturowej, webinarium szkoleniowe oraz materiały dodatkowe stanowią integralną część Modelu oraz niniejszego opracowania - dostępne są w zawartości projektu.

CELE MIĘDZYKULTUROWEJ TRANSGRANICZNEJ MEDIACJI RODZINNEJ

Celem nadrzędnym transgranicznej międzykulturowej mediacji rodzinnej, w sytuacji porwania lub zagrożenia porwaniem rodzicielskim, jest przywrócenie poczucia psychicznego bezpieczeństwa oraz ustabilizowanie sytuacji życiowej dziecka i rodziców poprzez uregulowanie istotnych kwestii w życiu rodziny.

Rolą mediatora jest również umożliwienie wzajemnego zrozumienia przez strony dzielących ich różnic kulturowych, jako czynników utrudniających porozumienie w kwestii planu wychowawczego – mediator występuje w roli „*tłumacza życia w innej kulturze*”. Należy pamiętać, że różnice międzykulturowe podczas mediacji występują w dwóch płaszczyznach:

- pomiędzy stronami mediacji,
- pomiędzy stronami mediacji a mediatorem.

Z uwagi na różne rozumienie znaczenia i zakresu wykonywania władzy rodzicielskiej należy zwrócić szczególną uwagę, aby zdefiniować, uwspólniać i upewniać się, co do tożsamego rozumienia tych znaczeń dla obu stron na początku procesu mediacyjnego.

Powyższa tematyka została szerzej omówiona w webinarium szkoleniowym, który powstał w ramach projektu.

W przypadku planu rodzicielskiego realizowanego na styku dwóch kultur, oprócz kwestii będących standardowymi celami mediacji rodzinnych, mediator transgraniczny zobowiązany jest zwrócić uwagę na często pomijane aspekty w przypadku prowadzenia mediacji w procesie jednorodnym kulturowo. W przypadku mediacji międzynarodowych mają one jednak szczególne znaczenie.

Są to między innymi:

- Ustalenie jednolitego systemu wartości przekazywanego dziecku oraz stosowanych zasad wychowawczych z zachowaniem poszanowania i wymagań każdej z kultur rodziców.
- Ustalenie, w której religii lub systemie filozoficznym będzie wychowywane dziecko oraz określenie standardów ich przestrzegania.
- Zwrócenie uwagi na budowanie równoważnych więzi z kulturą i krajem pochodzenia matki i ojca, a co się z tym wiąże także z dalszą rodziną czy przyjaciółmi rodziców.
- Ustalenie zakresu i sposobów zapoznania dziecka z obszarem jego dziedzictwa kulturowego, np. historii, kultury i sztuki oraz świeckimi i religijnymi tradycjami, a także zwyczajami pełniącymi ważną rolę w życiu społecznym obu rodziców.
- Ustalenie, czy dziecko będzie prowadzone i wychowywane w kierunku jedno czy dwujęzyczności, a także, który język będzie pełnił rolę języka pierwszego i jakie metody będą wykorzystywane, aby osiągnąć takie założenia. Jest to bardzo istotna kwestia, gdyż wybór ten może być postrzegany jako określenie przynależności dziecka do kultury, której językiem się posługuje i tym samym określenie, który rodzic jest „ważniejszy”.
- Rola w życiu dziecka pozostałych członków rodziny oraz sposób kontaktów z nimi – dziadków, cioc i wujków, kuzynów - często mieszkających w dużej odległości. Istotne jest tu ustalenie harmonogramu spotkań, czy innych form kontaktu z uwzględnieniem daty dni specjalnych w różnych krajach w których

mieszkają członkowie dalszej rodziny oraz w kulturach, do których przynależą: np. Dzień Babci i Dzień Dziadka, daty ważnych świąt, Dzień Dziecka itp.

- Doprecyzowanie kwestii, które mogą być w danej kulturze bardzo istotnym elementem wychowania, lub kulturowym tabu, np. posiadanie zwierzęcia, dieta dziecka, sposób ubierania itp.
- Ustalenia związane z realizacją kontaktów z dzieckiem, które powinny zostać drobiazgowo omówione pod kątem ich wykonalności. Należy wziąć pod uwagę min. znaczne odległości zamieszkania rodziców, terminy obchodzenia ważnych świąt, które kolidują np. z kalendarzem roku szkolnego w innym kraju, koszty transportu, brak dobrego połączenia lotniczego, stopień swobody w podróżowaniu do danego kraju - wiza, pozwolenia na pobyt itp.

W powyższych kwestiach mediator występuje również jako rzecznik praw dziecka - jest to szczególnie istotne w kulturach, w których dziecku nadaje się niski poziom samostanowienia i ogranicza się prawo do wyrażania własnego zdania czy okazywania emocji.

Powyższa tematyka została omówiona w filmach, które powstały w ramach projektu pt.:

- „Adaptacja dziecka w warunkach wielokulturowości i wielojęzyczności” w dziale Psychologia,
- „Podstawy kompetencji międzykulturowych” w dziale Komunikacja międzykulturowa,
- „Spotkanie dwóch światów_metafora góry lodowej” w dziale Komunikacja międzykulturowa,
- „Związek dwóch kultur” w dziale Komunikacja międzykulturowa,
- oraz w webinarium szkoleniowym który powstał w ramach projektu.

ZASADY MIĘDZYKULTUROWEJ TRANSGRANICZNEJ MEDIACJI RODZINNEJ

Prowadzenie międzykulturowych mediacji transgranicznych wymaga od mediatora szczególnej uwagi, aby zachować podstawowe zasady mediacji: neutralność, dobrowolność, bezstronność, poufność i akceptowalność, co oznacza, że:

- **Respektując zasadę dobrowolności** mediator dba, aby zgoda stron lub jej brak na mediację była wolna od jakichkolwiek presji partnera i partnerki, ich rodzin, tzw. "głowy rodziny" i innych kręgów wpływu. Dotyczy to osób pochodzących z silnie kolektywistycznej kultury, w której wpływ osób starszych na sprawy rodzinne jest bardzo wyraźny i często ich głos jest decydujący.

Podczas procesu mediacji dobrą praktyką jest, potwierdzenie zgody w czasie spotkań indywidualnych z każdą ze stron, na zapewnienie bezpiecznej przestrzeni na możliwość wycofania się.

- **Respektując zasadę neutralności** mediator dba o samoświadomość własnych wartości, norm, przekonań i uprzedzeń oraz dokłada wszelkich starań, aby nie wpływały one na proces mediacji. Informuje strony, że zadbał o zapewnienie neutralności w tym obszarze.

Zachowanie zasady neutralności przy prowadzeniu mediacji z osobami reprezentującymi wartości i normy społeczne stojące w sprzeczności z kulturą mediatora jest jednym z większych wyzwań mediacji międzykulturowych.

Mediator działa bez wywierania nacisku na skonfliktowane strony – ta zasada powinna zostać szczególnie wzięta pod uwagę, gdyż niektóre kultury znacznie różnią się między sobą przyjętym poziomem i formą wywierania wpływu na inne osoby. Sformułowanie twierdzenia, które w jednej kulturze są neutralne i tylko wskazują na możliwe rozwiązanie, w innej mogą być odbierane jako próba nacisku na stronę.

Kolejnym elementem w kontekście kultur różniących się między sobą stopniem samostanowienia jednostki - mediator może mniej lub bardziej świadomie wpływać na jedną ze stron wskazując np. prawa człowieka w kulturze mediatora czy omawiając odmienne role społeczne kobiet i mężczyzn. Takie zachowanie również może zostać odebrane jako forma nacisku na strony.

- **Respektując zasadę poufności** mediator powinien w zrozumiały sposób wyjaśnić stronom na czym ona polega i uprzedzić, że wszelkie próby nacisku ze strony rodziny w sprawie przebiegu i ustaleń mediacyjnych będą bezskuteczne. Ponadto mediator powinien upewnić się, że ta informacja została poprawnie odebrana przez strony.

Osoby pochodzące z kultur kolektywistycznych mają ogromny problem z zaufaniem i zrozumieniem tego, że przebieg mediacji pozostaje tylko pomiędzy nimi i mediatorem. Osoby te wychowały się w środowisku, gdzie na forum rodziny i znajomych toczy się dyskusje o bardzo osobistych sprawach. Takie osoby mogą mieć problem z otwartym wypowiedzianiem się podczas mediacji, gdyż obawiają się ujawnienia przebiegu mediacji i późniejszej oceny środowiska. Ta kwestia może wymagać dodatkowych wyjaśnień ze strony mediatora.

Zasada poufności jest również związana z sytuacją, gdy jedna ze stron nie chce ujawniać miejsca swojego pobytu oraz miejsca pobytu dziecka. W takim przypadku szczególnie ważne jest zapewnienie przez mediatora, że nie dojdzie do ujawnienia takiej informacji.

- **Respektując zasadę bezstronności** mediator pełni trudną rolę pogodzenia i respektowania różnic kulturowych. Ponadto informuje, że strony w mediacji powinny być traktowane przez mediatora jednakowo z zasadą zaspokojenia potrzeb danej strony, które uwarunkowane są przez ich kulturę, np. zachowania poziomu dystansu władzy i wynikającej z niej hierarchii, czy roli kobiety i mężczyzny w danym społeczeństwie.

Mediator może nieświadomie przyjąć, że normy obecne w jego kulturze – prawo do wypowiedzi we własnym imieniu - są powszechne i nieświadomie wywierać presję do zabierania głosu (np. na Kaukazie niejednokrotnie kobieta musi prosić o zgodę na zabranie głosu w dyskusji). Może to skutkować oporem i utratą zaufania do procesu mediacji. Wiedząc, że dana osoba nie ma przyzwolenia w swojej kulturze na wypowiadanie się we własnym imieniu, mediator powinien zmodyfikować techniki zadawania pytań tak, aby ta osoba poczuła się komfortowo.

Należy również zastanowić się nad kwestią równowagi sił w mediacji. W klasycznych modelach przyjmuje się, że rolą mediatora jest równoważyć siłę i wpływ obu stron w procesie. Jeśli mediator osiągnie taki efekt lekceważąc kulturowe ograniczenia stron, to po zakończeniu mediacji taka osoba może ponieść konsekwencje społeczne swojego zachowania. Nieznajomość norm przyjętych w danej kulturze może się przyczynić do takich właśnie sytuacji i w końcowym rozrachunku działać na niekorzyść „słabszej” strony. Dlatego niezwykle istotne jest, żeby nie działać na niekorzyść stron.

- **Respektując zasadę akceptowalności** mediator, podobnie jak w przypadku odbierania zgody na mediację, dba, aby wyrażenie akceptacji stron w sprawie postanowień mediacyjnych było wolne od wpływów partnera/partnerki, rodziny oraz osób trzecich. Dobrą praktyką jest prowadzenie takiej rozmowy podczas spotkań na osobności.

Istotną kwestią są także różne sposoby postrzegania i prowadzenia mediacji w innych krajach oraz wiedza i świadomość stron na temat poszczególnych rodzajów mediacji. W Austrii mediacje są ściśle określoną formalną procedurą, w Polsce mediator może stosować dowolny rodzaj mediacji (np. transformatywną czy terapeutyczną). W wielu krajach nie funkcjonują np. spotkania indywidualne. Mediator powinien zebrać wiedzę na temat obowiązujących reguł w kraju pochodzenia stron oraz uprzedzić strony o planowanym przebiegu procesu mediacji i jej rodzaju.

Zadaniem mediatora międzykulturowego jest również upewnienie się, że strony mediacji właściwie rozumieją postanowienia ugody. Należy zwrócić uwagę

na wymagania stron w zakresie poziomu szczegółowości zapisów ugody - w krajach charakteryzujących się wysokim stopniem unikania niepewności ugoda powinna być bardzo szczegółowa. Aby uniknąć nieporozumień należy pamiętać o kontekście przekazu, o semantyce definicji pojęć itp.

Powyższa tematyka została omówiona w filmach, które powstały w ramach projektu pt.:

- „Zasada neutralności w mediacji transgranicznej” w dziale Mediacja,
- „Podstawy kompetencji międzykulturowych” w dziale Komunikacja międzykulturowa,
- „Spotkanie dwóch światów_metafora góry lodowej” w dziale Komunikacja międzykulturowa,
- „Związek dwóch kultur” w dziale Komunikacja międzykulturowa,
- Oraz w webinarium szkoleniowym który powstał w ramach projektu.

KOMPETENCJE MEDIATORA MIĘDZYKULTUROWEGO

W kontekście mediacji międzykulturowych szczególnego znaczenia nabierają słowa norweskiej mediatorki, Grethe Nordhelle:

„Dobry mediator zmienia metody w zależności od sytuacji, z jaką jest konfrontowany.”¹

Mediator oprócz oczywistych kwalifikacji formalnych, predyspozycji oraz cech charakteru, uznanych jako niezbędne do podjęcia się tej roli powinien odznaczać się cechami takimi jak: uczciwość, dokładność, życzliwość, odpowiedzialność, uważność, otwartość w stosunku do innych ludzi, stabilność emocjonalna, odporność na stres, itp. Bardzo ważne jest, żeby rodzinny mediator transgraniczny w sprawach o porwania rodzicielskie stale rozwijał swoje kompetencje międzykulturowe w trzech obszarach:

I. Wiedza

- Mediator wie jakie są jego własne uwarunkowania kulturowe, posiadane stereotypy, uprzedzenia i przekonania na temat innych narodów, grup etnicznych i religijnych. Doskonale wie, że mogą mieć one wpływ na prowadzony przez niego proces mediacji z osobami reprezentującymi odmienne kultury. Jest świadomy własnej mowy ciała i potrafi dostosować ją do danej sytuacji, zwłaszcza gdy stosuje techniki odzwierciedlenia.
- Przystępując do procesu mediator zna wartości, normy społeczne, religie, zwyczaje i tradycje kultury z której pochodzą strony mediacji zwłaszcza w obszarze rodziny i wychowania dzieci. Działa z poszanowaniem ich stron, niezależnie od tego, czy deklarują one przywiązanie, czy odcięcie od własnej kultury czy religii.

¹ G. Nordhelle, *Mediacja - sztuka rozwiązywania konfliktów*, Gdańsk 2010.

- Przystępując do procesu mediator posiada znajomość prawa rodzinnego obowiązującego z krajach pochodzenia lub zamieszkania stron oraz znajomość międzynarodowych aktów prawnych regulujących sytuację porwań i uprowadzeń rodzicielskich.
- Mediator stale podnosi swoje kompetencje z obszaru rozwoju osobistego oraz poszerza swoją wiedzę z obszaru metod i technik mediacyjnych, komunikacji międzykulturowej, psychologii dziecka i rodziny, zapobiegania, powstawania i rozwiązywania konfliktów, prawa krajowego i międzynarodowego.

II. Umiejętności

- Słucha strony bez osądzania, krytykowania, okazywania przychylności lub innej formy wrażania własnych opinii.
- Potrafi okazać szacunek osobom o odmiennych poglądach, wartościach, pochodzeniu zgodnie z ich zwyczajami społecznymi.
- Posiada umiejętność autorefleksji oraz potrafi skutecznie zredukować wpływ własnej kultury, przekonań, stereotypów i uprzedzeń na prowadzenie procesu mediacji. W tym zakresie jest to niezmiernie istotny element w zachowaniu zasady neutralności i bezstronności mediatora.
- Posługuje się różnymi technikami komunikacji oraz metodami i narzędziami rozwiązywania konfliktów uwzględniając czynniki kulturowe, potrzeby stron w zakresie np. wysokiego lub niskiego kontekstu wypowiedzi, mowy ciała, poziomu hierarchii społecznej itp.
- Potrafi dostrzec różnice w definiowaniu kluczowych pojęć, których znaczenie i rozumienie wydaje się być uniwersalne, a faktycznie podlega różnicom kulturowym, np. rodzina, związek małżeński, odpowiedzialność za dzieci, obowiązki wobec rodziców itp.

- Konstruktywnie reaguje na krytykę przejawów własnej kultury przez strony uczestniczące w mediacji.
- Potrafi stosować metody i techniki minimalizujące emocje - jest to szczególnie istotne w pracy z kulturami przyzwalającymi na eskalację emocji, zwłaszcza w sprawach rodzinnych.
- Buduje atmosferę bezpieczeństwa i zaufania min. poprzez zrozumienie i akceptację specyfiki kulturowej stron.
- Potrafi przestrzegać samodzielności i autonomii stron pochodzących z kultur odmawiających lub ograniczających jednej ze stron prawa do samostanowienia.

III. Postawa

- Prowadzi mediację w poszanowaniu praw i godności człowieka bez względu na: płeć, wiek, rasę, pochodzenie, narodowość, etniczność, wyznanie, poglądy polityczne, stan zdrowia i inne aspekty.
- Cechuje się otwartością i ciekawością poznawczą na odmienne modele życia rodzinnego i społecznego oraz elastycznością w podejściu do nowych, zaskakujących sytuacji.
- Wykazuje się tolerancją dla rozwiązań nieakceptowalnych w kulturze mediatora.
- Zachowuje neutralność mediatora – rozumie i akceptuje odmienne przekonania i zachowania funkcjonujące w innych kulturach.
- Odznacza się cierpliwością w procesie rozumienia potrzeb stron, których uwarunkowanych przez odmienną kulturę.

Powyższa tematyka została omówiona w filmach, które powstały w ramach projektu pt.:

- „Koło konfliktów w mediacji transgranicznej” w dziale Mediacja,
- „Różnice kulturowe w procesie mediacji” w dziale Mediacja,
- „Zasada neutralności w mediacji transgranicznej” w dziale Mediacja,
- „Mediacja transgraniczna okiem mediatora” w dziale „Mediacja”,
- „Empatyczna komunikacja w mediacji” w dziale Mediacja,
- „Migracje i rodzina światowa” w dziale Komunikacja Międzykulturowa,
- „Podstawy kompetencji międzykulturowych” w dziale Komunikacja Międzykulturowa,
- „Adaptacja dziecka w warunkach wielokulturowości i wielojęzyczności” w dziale Psychologia,
- oraz w webinarium szkoleniowym który powstał w ramach projektu.

PROWADZENIE MIĘDZYKULTUROWEJ TRANSGRANICZNEJ MEDIACJI RODZINNEJ

Świadomość możliwości stosowania mediacji jako alternatywnej metody rozwiązywania sporów jest zróżnicowana w poszczególnych krajach. Z uwagi na odmienne wartości i normy społeczne funkcjonujące w różnych kulturach strony mogą min. inaczej postrzegać swoje prawo do samostanowienia, do wypowiadania własnego zdania, prawa dziecka do zajmowania stanowiska w sprawach go dotyczących, czy mieć inne podejście do przestrzegania ustaleń ugody. Rolą mediatora jest zadbanie, aby strony uznały i tożsamo rozumiały: istotę procesu mediacji, rolę mediatora i skutki ewentualnej ugody.

Miejsce

Z uwagi na specyfikę międzynarodowych mediacji, gdzie strony przebywają w innych krajach lub nie chcą ujawniać swojego miejsca zamieszkania czy pobytu, istnieje wymóg dużej elastyczności mediatora min. w kwestii miejsca prowadzenia mediacji, sposobu i stosowanych środków komunikacji.

Zatem mediacja transgraniczna, w zależności od istniejącej sytuacji, woli stron oraz poziomu konfliktu pomiędzy stronami, może być prowadzona:

- w miejscu wskazanym przez strony, gdzie spotykają się wszyscy uczestnicy mediacji,
- w miejscu wskazanym przez strony, gdzie spotkania odbywają się na zmianę ze stronami,
- w różnych miejscach (mediacja wahadłowa), gdy mediatorzy podróżują pomiędzy miejscami wskazanymi przez strony i tam też się z nimi spotykają,
- w miejscu znajdującym się mniej więcej na środku odległości pomiędzy stronami,
- mediacja on-line gdzie wszyscy uczestnicy spotykają się na wybranej platformie komunikacyjnej,
- wszelkie formy mieszane, np. mediatorzy wraz z jedną stroną spotykają się stacjonarnie i łączą za pomocą platformy komunikacyjnej z pozostałymi uczestnikami mediacji.

Zarówno w przypadku mediacji stacjonarnej jak i on-line istotne jest zadbanie o miejsce spełniające wymagania stron pochodzących z różnych kultur. Bardzo ważne są kwestie prywatności i neutralności czy poczucia bezpieczeństwa, gdyż mogą być one różnie definiowane w zależności od kultury.

Możliwy jest też kontakt z mediatorem transgranicznym rezydującym w miejscu zamieszkania drugiej strony i prowadzenie z nim komediacji na odległość. Do takiej praktyki wymagane jest utrzymywanie rozległych kontaktów z mediatorami transgranicznymi np. w ramach sieci zawodowych. W takim przypadku spotkanie odbywa się on-line pomiędzy mediatorem, stroną, tłumaczem i innymi wymaganymi specjalistami z jednej strony oraz drugą stroną, drugim mediatorem, drugim tłumaczem i innymi wymaganymi specjalistami.

Procedura przebiegu

Mediator jest odpowiedzialny za zachowanie procedury i kwestie organizacyjne mediacji. Jest to warte podkreślenia w przypadku mediacji ze stronami pochodzącymi z kultur, w których funkcjonuje niska potrzeba przestrzegania ustalonych procedur i zasad – w takim przypadku rola mediatora jest bardziej wymagająca.

Ważne elementy przebiegu międzykulturowego i transgranicznego spotkania mediacyjnego

Należy zachować szczególną wrażliwość kulturową, aby uniknąć zachowań niezgodnych z normami społecznymi czy tradycją stron przy:

- tworzeniu i wysłaniu zaproszeń na mediacje (styl komunikacji, poziom formalności, formy grzecznościowe),
- decyzji, z którą ze stron mediator kontaktuje się jako pierwszą na etapie umawiania mediacji,
- formie przywitania - kto kogo wita, w jakiej formie i w jakiej kolejności,
- kolejności wchodzenia do pokoju mediacyjnego,
- sposób rozstawienia krzeseł dla uczestników mediacji przy stole,
- rodzaj i sposób podania napojów i innych form poczęstunku,

- ton głosu, gestykulacja i inne elementy mowy ciała dostosowane do danej sytuacji,
- pierwszeństwo w udzieleniu głosu,
- udział osób trzecich (specjalistów) w trakcie rozmów,
- upewnienie się, czy w przypadku spotkań na osobności nie będzie konieczność obecności neutralnej osoby trzeciej (zwłaszcza w przypadku gdy stroną jest kobietą, a mediatorami są mężczyznami).

Na przykład w kulturach arabskich niezwykle istotne jest, kto pierwszy zabiera głos w dyskusji, w jakiej kolejności strony wchodzi do pomieszczenia oraz wpływ relacji przestrzennych między uczestnikami rozmowy - rozmieszczenie, kto i gdzie siedzi przy stole.

Dobór komediatorów

Z uwagi na specyfikę międzykulturowych mediacji rodzinnych, proces ten powinien być prowadzony przez dwóch mediatorów. Należy pamiętać o:

- Wiek mediatorów

W zależności od kultury reprezentowanej przez strony, właściwe dobranie mediatorów ze względu na ich wiek jest niezbędne, aby zachować ich autorytet i szacunek stron dla mediatorów.

- Płci mediatorów

Najbardziej pożądanym jest aby mediatorzy byli reprezentowani przez kobietę i mężczyznę. W niektórych kulturach taka propozycja jest niedopuszczalna i parę mediatorów powinno tworzyć dwóch mężczyzn.

Dobłą praktyką jest, aby mediatorzy wywodzili się kultur pochodzenia stron lub mieli osobiste doświadczenia z kontakcie z tymi kulturami, np. mieszkali przez dłuższy czas w danych społecznościach.

Spotkania na osobności

Odbycie spotkań indywidualnych (stacjonarnych lub on-line) jest w przypadku mediacji międzykulturowej niezwykle istotne. Pozwala to, poza przekazaniem i uzyskaniem standardowych informacji, upewnić się czy zgoda na mediacje jest

dobrowolna oraz uzyskać niezbędne informacje o wartościach, normach społecznych charakteryzujących stronę mediacji. Jest to również dobry moment na doprecyzowanie, w sposób zrozumiały dla strony zasad mediacji, roli mediatorów oraz skutków mediacji.

UDZIAŁ EKSPERTÓW W PROCESIE MIĘDZYKULTUROWEJ TRANSGRANICZNEJ MEDIACJI RODZINNEJ

Tłumacz

Podczas procesu mediacyjnego istotna jest obecność wykwalifikowanego tłumacza, aby:

- zapewnić dobrą jakość komunikacji,
- zapobiegać zakwestionowaniu postanowień ugody przez strony powołując się na fakt braku tłumacza lub j niskich kwalifikacji językowych i wynikających z tego niezrozumienia procesu mediacji i jego ustaleń.

Zaleca się, aby tłumacz posiadał również wiedzę na temat kultur pochodzenia stron dla zachowania kulturowego kontekstu wypowiedzi.

Rezygnacja z obecności tłumacza, z uwagi na obawę zaburzenia przez jego osobę procesu, jest możliwa tylko w przypadku gdy mediator zna biegle język stron.

Wszystkie dokumenty powstałe w procesie mediacji powinny zostać sporządzone w ojczystych językach stron.

Dobłą praktyką jest korzystanie z pomocy wykwalifikowanego tłumacza znającego kulturę rozmówcy, zwłaszcza w kontekście zwyczajów dotyczących nawiązywania nowych relacji już na etapie nawiązania kontaktu ze stronami aby podnieść prawdopodobieństwo uzyskania zgody strony na mediację. W niektórych kulturach nie jest przyjęte, aby obca osoba (tu: mediator) kontaktowała się bezpośrednio w sprawie zaproszenia na mediację, zwłaszcza w konfiguracji kobieta – mężczyzna. Inicjatywa kontaktu może odbywać się np. za pośrednictwem osoby z rodziny lub osoby uznawanej za autorytet w danej społeczności.

Powyższa tematyka została omówiona w filmach, które powstały w ramach projektu pt.:

- „Rola tłumacza w mediacji transgranicznej” w dziale Mediacja,
- „Rola tłumacza w procesie mediacji” w dziale Mediacja.

Psycholog

Z uwagi na wysoki poziom emocji w mediacjach dotyczących porwania lub zagrożenia porwaniem rodzicielskim dziecka rekomenduje się udział w procesie psychologa rodzinnego posiadającego kompetencje międzykulturowe. Psycholog powinien znać normy społeczne dotyczące akceptowalnych społecznie zachowań i reakcji na trudne sytuacje oraz wartości dotyczące dzieci i rodziny w kulturach pochodzenia stron.

Ważna jest też konsultacja stanu psychicznego stron mediacji przed rozpoczęciem procesu, aby mieć pewność, że strony mogą w pełni świadomie brać udział w mediacji. W przypadku porwań rodzicielskich bardzo często stan psychiczny stron uniemożliwia im pełny i świadomy udział w procesie.

W kulturach, np. skandynawskich gdzie normą społeczną jest nieokazywanie emocji, skąpa mowa ciała i stonowany głos, stan osoby rozchwianej emocjonalnie może pozostać niezauważony. Odwrotna sytuacja dotyczy kultur ekspresyjnych, np. włoskiej czy kubańskiej, w takich przypadkach strona mediacji może zostać mylnie uznana za niezrównoważoną emocjonalnie. W kontekście różnic kulturowych należy zaznaczyć, że działanie, które oznacza przemoc w danej społeczności może być inaczej postrzegane w innej kulturze jako np. akceptowalną społecznie formą wyrażenia emocji.

Powyższa tematyka została omówiona w filmie, który powstał w ramach projektu pt.:

- „Rodzice w mediacji. Jak rozmawiać z walczącą parą” w dziale Psychologia,
- „Porwanie rodzicielskie – perspektywa dziecka” w dziale Psychologia,
- „Wewnętrzny świat dziecka w sytuacji porwania rodzicielskiego” w dziale Psychologia,
- oraz w webinarium szkoleniowym który powstał w ramach projektu.

Prawnik

Obecność prawników podczas procesu mediacji zaburza proces budowania zaufania, niesie niebezpieczeństwo sformalizowania spotkania i traktowania mediacji przez strony jak elementu rozprawy sądowej.

Mediator transgraniczny zobowiązany jest do znajomości podstawowych aktów prawa międzynarodowego, trudno jednak wymagać znajomości prawa rodzinnego poszczególnych krajów.

Z uwagi na odmienne systemy prawne, w których funkcjonują strony mediacji, czy barierę językową, przed rozpoczęciem mediacji, niezbędne jest zapewnienia stronom dostępu do prawnika, gdyż może zajść konieczność skorzystania z jego wiedzy dla osiągnięcia porozumienia. Dopuszcza się taką możliwość -konsultację telefoniczną czy konsultację za pośrednictwem platformy komunikacyjnej. Dzięki temu można sprawnie wyjaśnić pojawiające się wątpliwości i bez przeszkód kontynuować proces mediacji.

Zaleca się, aby wszyscy eksperci biorący udział w procesie mediacji (prawnik, psycholog rodzinny/dziecięcy, tłumacz i inni) posiadali wiedzę z obszaru różnic kulturowych oraz znali specyfikę kulturową stron i rozumieli motywacje i kontekst podejmowanych decyzji, aby móc rzetelnie włączyć się w proces mediacji.

INSTYTUCJE OCHRONY DZIECI I RODZINY W INNYCH KRAJACH

Znajomość kompetencji oraz metod działania urzędów zajmujących się ochroną dzieci i rodziny w innych krajach jest mediatorowi niezbędna, aby właściwie ocenić sytuację oraz trafnie przewidzieć ewentualną interwencję i jej skutki w życiu rodziny ze strony w/w urzędów. Jest to bardzo istotne, aby mediator dysponował obiektywną oceną zarówno możliwego wsparcia jakie może otrzymać rodzina w sytuacji konfliktu w danym państwie jak i działań, które w odbiorze rodziców są naruszeniem ich praw rodzicielskich. Zakres uprawnień urzędów zajmujących się ochroną dziecka i rodziny w danym kraju jest odzwierciedleniem przyjętych postaw, wartości i norm społecznych.

W Norwegii oraz innych krajach skandynawskich uważa się, że dziecko należy do całego społeczeństwa oraz ma silne prawo do samostanowienia i jeśli rodzina

nie spełnia swych funkcji rolę państwa jest głęboko posunięta ingerencja w życie rodziny celem ochrony prawa dziecka. Taka postawa budzi często sprzeciw w krajach, gdzie dziecko postrzegane jest jako „własność” swoich rodziców i tylko oni mają prawo decydować w sprawach istotnych w życiu dziecka.

Powyższa tematyka została omówiona w filmach, które powstały w ramach projektu pt.:

- „Konwencja Haska i Europejski Nakaz Aresztowania” w dziale Prawo,
- „Prewencja i mediacja w sprawie zmiany kraju zamieszkania dziecka” w dziale Prawo,
- „Rola organu centralnego w sprawach dotyczących uprowadzeń rodzicielskich” w dziale Prawo,
- „Transgraniczne uprowadzenia rodzicielskie - Fundacja ITAKA” w dziale Prawo,
- „Wybrane aspekty z zakresu polskiego prawa rodzinnego” w dziale Prawo,
- „Jugendamt w Niemczech” w dziale Prawo,
- „Uprowadzenia rodzicielskie i mediacja w systemie prawnym UK” w dziale Prawo,
- „Proces mediacji rodzinnej w UK” w dziale Prawo.

KOSZTY MIĘDZYKULTUROWEJ TRANSGRANICZNEJ MEDIACJI RODZINNEJ

Rodzinna mediacja transgraniczna generuje wiele dodatkowych kosztów. Istotne jest doprecyzowanie wysokości kosztów procesu mediacyjnego przed rozpoczęciem mediacji i określenie, kto je ponosi i w jakiej części. Należy wziąć pod uwagę min.: wynagrodzenie mediatorów, prawnika, psychologa, tłumacza, koszt tłumaczenia dokumentów, koszt wynajmu pomieszczenia lub opłat za platformy komunikacyjne, dojazdy i inne koszty wszystkich osób biorących udział w mediacji.

Wynagrodzenie mediatora oraz inne koszty mediacji powinny zostać przedstawione stronom mediacji w walucie, której wartość jest znana stronom.

Z uwagi na odmienne zwyczaje dotyczące rozliczeń i uiszczania rachunków itp. w różnych kulturach należy upewnić się, czy sposób podziału i odpowiedzialność

za poniesienie płatności jest zrozumiały i akceptowalny dla stron. Często występującym problemem jest próba targowania się o wysokość opłat lub próba przeniesienia rozmowy o pieniądzu na koniec mediacji. Rozliczanie się przed rozpoczęciem mediacji może zostać odebrane jako brak zaufania lub wypłacalności przez strony – do mediatora należy wyjaśnienie tej kwestii aby nie zburzyć zaufania stron.

Należy zwrócić szczególną uwagę, czy propozycja poniesienia całości kosztów przez mężczyznę nie jest równoznaczna z „zawłaszczeniem” przez niego procesu mediacji, równoznacznej z oczekiwaniem, że de facto mediacje zostaną przeprowadzone tak, aby zaspokoili potrzeby i oczekiwania osoby ponoszącej koszt mediacji.

MIĘDZYKULTUROWA TRANSGRANICZNA UGODA MEDIACYJNA

Przy konstruowaniu ugód mediacyjnych niezbędna jest znajomość prawa rodzinnego krajów pochodzenia lub zamieszkania stron oraz międzynarodowych aktów prawnych regulujących sprawy rodzinne.

Przyjętą zasadą jest, że w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej jurysdykcję mają sądy tego państwa członkowskiego, w którym w chwili wniesienia pozwu lub wniosku dziecko ma zwykły pobyt - (art. 7 Rozporządzenia Bruksela II ter). Pojęcie zwykły pobyt dziecka należy zawsze interpretować w odniesieniu do konkretnej sprawy, na podstawie jej okoliczności faktycznych.

Zaleca się sporządzanie ugody zgodnie z jednym porządkiem prawnym oraz występowanie o nadanie klauzuli wykonalności w kraju, gdzie będą realizowane postanowienia zawartej ugody.

Dwie z zasad konstruowania ugód mediacyjnym szczególnie podlegają wpływowi różnic kulturowych.

- **Zasada: Nie jest sprzeczna z zasadami współżycia społecznego**

Tutaj może pojawić się rozbieżność pomiędzy zasadami współżycia społecznego w kulturze sądu a zasadami, które obowiązują w kulturze strony lub stron mediacji. Rolą mediatora jest skonstruowanie ugody w sposób wyjaśniający takie rozbieżności i ich podłoże oraz zapewnienie akceptacji sądu dla postanowień ugody, np. obowiązek

regularnej i angażującej opieki nad dziadkami lub rodzeństwem nakładany na dziecko przez rodziców. Niezbędna jest tu znajomość i zrozumienie mediatora dla norm, zwyczajów i zasad współżycia społecznego w krajach pochodzenia lub zamieszkania stron.

- **Zasada: Nie jest niezrozumiała i nie zawiera sprzeczności**

Tak jak zostało wyjaśnione powyżej, niezbędna jest tu umiejętność odpowiedniego ujęcia i wyjaśnienia tych punktów ugody, które dla sądu pochodzącego z innego kręgu kulturowego mogą budzić wątpliwości.

Powyższa tematyka została omówiona w filmie, który powstał w ramach projektu pt.:

- „Wybrane aspekty z zakresu polskiego prawa rodzinnego” w dziele Prawo,
- oraz w webinarium szkoleniowym który powstał w ramach projektu.

WŁĄCZENIE DZIECKA LUB GŁOSU DZIECKA

Odpowiedzialnością mediatora jest zadbanie, aby propozycja udziału dziecka w mediacji lub włączenie jego głosu została właściwie odebrana przez obie strony zarówno w zakresie intencji, przebiegu, korzyści i zagrożeń wynikających z tego faktu. Dotyczy to zwłaszcza kultur, w których głos dziecka nie jest brany pod uwagę w sprawach go dotyczących a wszelkie decyzje podejmowane są autorytarnie przez rodziców.

W kulturach o wysokim dystansie władzy lub silnym kolektywizmie przyjęte jest decydowanie przez rodziców o niektórych aspektach dorosłych już dzieci. W krajach o niskim dystansie władzy, np. w Szwecji dzieci w wieku 17/18 lat usamodzielniają się, zamieszkują osobno i posiadają dużą autonomię w decydowaniu o swoich sprawach.

Dobłą praktyką jest korzystanie z pomocy wyspecjalizowanych ośrodków pedagogiczno-psychologicznych zajmujących się włączaniem dziecka oraz głosu dziecka w proces mediacji w ramach certyfikowanych procedur. Takie działanie zapewnia dziecku profesjonalne reprezentowanie oraz opiekę psychologiczną w tak trudnej sytuacji a także zapobiegnie ewentualnym komplikacjom.

Powyższa tematyka została omówiona w filmach, które powstały w ramach projektu pt.:

- „Głos dziecka w mediacji” w dziale Psychologia,
- „Udział dziecka w procesie mediacji” w dziale Mediacja.

ROLA CZASU W MIĘDZYKULTUROWEJ TRANSGRANICZNEJ MEDIACJI RODZINNEJ

Z uwagi na specyfikę porwań rodzicielskich czas odgrywa bardzo ważną rolę, niezależnie od tego czy postępowanie toczy się w ramach Konwencji haskiej czy też nie. Mediator transgraniczny powinien dbać o możliwość szybkiego przeprowadzenia procesu mediacji, aby nie przyczynić się do przedłużenia procedur.

Bardzo korzystne w takiej sytuacji jest utrzymywanie stałego kontaktu z dyspozycyjnymi komediatorami w Polsce i za granicą, tłumaczami, prawnikami, psychologami i innymi osobami niezbędnymi do szybkiego przeprowadzenia procesu mediacji międzynarodowych.

Z uwagi na to, że czas jest niezwykle ważny w sytuacjach prowadzenia mediacji w przedmiocie porwania lub uprowadzenia dziecka, podejrzenie, że strona zgadza się na udział w mediacji tylko dlatego, że jest to np. element taktyki procesowej przedłużającej procedurę, mediator zobowiązany jest do zauważenia tego faktu i rozwiania wątpliwości lub zakończenia procesu mediacji.

ODMÓWIENIE PROWADZENIA TRANSGRANICZNEJ MIĘDZYKULTUROWEJ MEDIACJI RODZINNEJ PRZEZ MEDIATORA

Konwencja Haska oraz zasady pracy mediatora zakazują stosowania mediacji w przypadku występowania przemocy lub uzależnienia prowadzenie mediacji od spełnienia dodatkowych warunków.

Powyższa tematyka została omówiona w filmach, które powstały w ramach projektu pt.:

- „Konwencja Haska i Europejski Nakaz Aresztowania” w dziale Prawo.